

3. SIDUS ÜHISKOND

Valdkonda on koondatud teemad, mis tagavad Eestile sidusa ühiskonna ja inimestele võrdsed võimalused – majanduslik toimetulek ning ebavõrdsuse vähendamine ühiskonnas, sotsiaalkaitse, perepoliitika, tööturumeetmed.

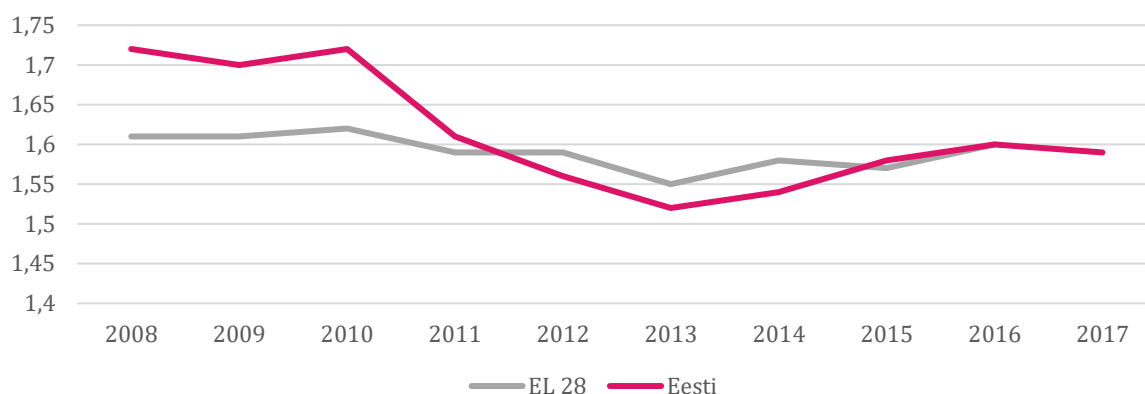
1. Hetkeolukord

Tabel 1. Demograafilised näitajad ja prognoos aastaks 2035.

	2008	2018	2035*
rahvaarv	1 338 440	1 319 133	1 255 402
lapsed (0–14)	14,80%	16,30%	14,60%
tööealised (15–64)	67,70%	64,10%	60,30%
pensioniealised (65 ja vanemad)	17,50%	19,60%	25,10%
Summaarne sündimuskordaja	1,72	1,59	1,77

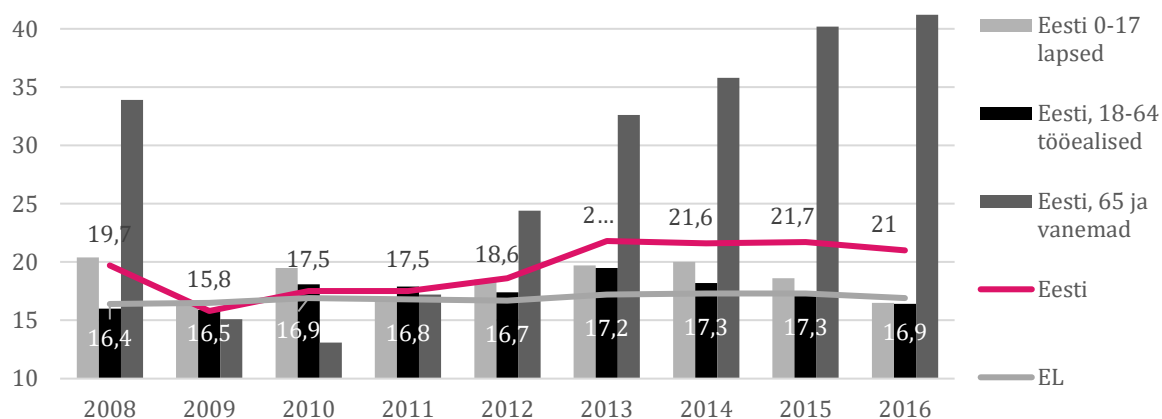
* Prognoosi aluseks on 01.01.2012 rahvaarv. Allikas: Statistikaamet

Joonis 1. Summaarne sündimuskordaja aastatel 2008–2017.

Allikas: Eurostat

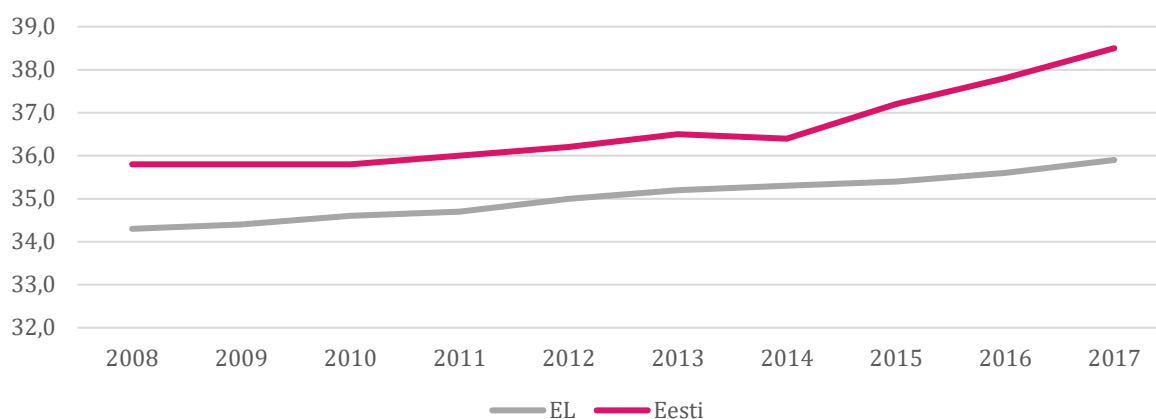
Joonis 2. Suhtelise vaesuse määr¹ vanuserühmade kaupa (%)

Allikas: Eurostat

¹ Suhtelise vaesuse määr on inimeste osakaal, kelle sissetulekute tase jääb allapoole suhtelise vaesuse piiri, milleks on Euroopa Liidus kokku lepitud meetodika kohaselt 60% leibkonnaliikmete aasta ekvivalentnetosissetuleku mediaanist.

Joonis 3. Tööelu kestus aastates²

Allikas: Eurostat

Eesti tuleviku üks peamisi ülesandeid on kohanemine märkimisväärsete demograafiliste muutustega. Statistikaameti prognoosi kohaselt **väheneb Eesti rahvaarv 2035. aastaks ligikaudu 1,2 miljonini** ning 2060. aastal 1,1 miljonini. Eesti ühiskonda iseloomustab eakate inimeste osakaalu suur tõus – aastaks **2035 prognoositakse, et iga neljas inimene (25%) Eestis on vanem kui 65 eluaastat** ning aastal 2060 tõuseb vastav osakaal 30%-ni. See toob kaasa märkimisväärse koormuse vähenevale tööelisele elanikkonnale. Kui viimasel 20 aastal on olnud keskmiselt üle kahe töötaja ühe vanaduspensionäri kohta, siis **aastaks 2060 langeb see alla 1,3 töötaja vanaduspensionäri kohta**, mis paneb proovile pensionide piisava tagamise.

Viimase kümne aastaga on summaarne **sünnimuskordaja langenud 1,59-ni** (2017) ning iive on negatiivne (2017. aastal -1759 inimest). Sünnide arvu mõjutavad eelseisval 15–20 aastal nii **sünnitusea jätkuv tõus** kui ka pereloomeeas rahvastiku vähenemine. Naiste keskmine vanus lapse sünnil ületas 2016. aastal esimest korda 30. eluaasta piiri ning jätkas kasvu 2017. aastal (30,38 aastat). Rahvastikuprognosi kohaselt langeb aastaks 2035 alla 14-aastaste laste osakaal 14,6%-ni (2018. aastal 16,3%).

Tööelise elanikkonna märkimisväärse vähenemise tõttu on oluline ülesanne aidata tööturule ühiskonnarühmi, kes on praegu tööturult endiselt eemal. Eesti tööjõu pakkumise pikaajalises vaatesⁱ on esile toodud, et kui Eesti hõivemäärad õnnestuks aastaks 2035 viia eduka hõivepoliitika ellurakendamisel Euroopa riikide praegusele tippasemele, siis suureneks hõivatute osatähtsus rahvastikus 51–52%-ni. Vaatamata rahvastiku jätkuvale vananemisele oleks see praegusest 2–3% võrra suurem, mis tähendab hõivatute ja ülalpeetavate arvestuses soodsamat proportsiooni.

Töötute osakaal on suure tööhõive tõttu viimastel aastatel järjest vähenenud ning praegune töötuse tase on Eestis ELi keskmisest madalam (2017. aastal Eestis 5,8% ja ELis 7,6%). Pikaajalise töötuse määr on hetkel 1,9%. Töötuse madal tase tuleneb aga suuresti majanduse heast seisust ning maskeerib tööturu struktuurseid probleemeⁱⁱ. OECD hinnangul on loomuliku töötuse määr Eestis 7,3%. Sellest tulenevalt on endist viisi oluline pöörata tähelepanu tööturu haavatavamatele rühmadele, näiteks noortele (15–24-aastaste töötuse määr oli 2017. a 12,1%) ja muukeelsele elanikkonnale (2017. a 9,0%). Regiooniti eristub selgelt Ida-Viru maakond, kus töötuse määr on üle kahe korra suurem (2017. a 12,8%) Eesti keskmisest.

² Tööelu kestus näitab demograafilistele ja tööturu andmetele tuginedes aastaid, kui kaua on inimene alates 15. eluaastast tööturul aktiivne.

Suur lisaressurss tööjõupuuduse tingimustes nii praegu kui ka lähenevatel kümnenditel on **vähenenud töövõimega inimeste tööjõuturule tagasitoomine**. Eestis oli 2017. aastal vanuserühmas 20–64 umbes 106 600 vähenenud töövõimega inimest, kellest töötuid oli u 8600 inimest ning mitteaktiivseid u 42 600 inimest.

Märkimisväärse hulga **inimeste õlul lasub hoolduskoormus**. 2016. aasta Eesti sotsiaaluuringu (ESU) andmetel abistas või hooldas³ oma leibkonnaliiget umbes 65 000 inimest, sealhulgas umbes 5500 abistatavatest või hooldatavatest leibkonnaliikmetest olid kuni 18-aastased, 22 500 olid 18–64-aastased ja ligi 37 000 olid 65-aastased ja vanemad. 20 ja enam tundi nädalas abistas või hooldas oma 18-aastast ja vanemat leibkonnaliiget umbes 17 000 inimestⁱⁱⁱ 2016. aasta tööjõu-uuringu andmetel oli umbes 8800 inimese tööturult eemal oleku põhjuseks ja umbes 5500 inimese osajaga töötamise põhjuseks vajadus hoolitseda laste või hooldamist vajavate täiskasvanute eest^{iv}. Maailmapanga hinnangul on meie praegune pikaajalise hoolduse korraldamise süsteem, mis asetab pereliikmetele ja lähedastele ebaproportsionaalselt suure hoolduskoormuse, abivajajate suhtes ebaõiglane ja sektorite vahel killustunud^v.

Ametlikult tuvastatud **puude raskusastmega inimeste arv on viimastel aastatel hoolimata rahvastiku vähenemisest suurenenud**. 2018. aasta alguses elas Eestis 156 729 kehtiva puude raskusastmega inimest, mis moodustus 11,94% elanikkonnast. Üle kahe kolmandiku puuetega inimestest on 55-aastased või vanemad. Võrreldes 2010. aastaga on puuetega inimeste arv kasvanud umbes 30%. Kuigi absoluutnumbrites moodustavad suurima rühma pensioniealised, on oluline märkida, et ka **puuetega laste arv on tõusutrendis**^{vi} ning võrreldes 2009. aastaga on puudega laste arv praeguseks pea kahekordistunud (2018. aasta alguse seisuga oli Eestis 13 928 puudega last).^{vii} Hooldusteenuste ebapiisava kättesaadavuse ja vähese rahastamise tõttu saab teenuseid praegu vaid kolmandik pikaajalise hoolduse vajajatest ning praegune hooldusteenuste korraldamise ja osutamise mudel **ei arvesta eakate ning keerukate hooldusvajadustega inimeste arvu suurenemisega**^{viii}.

Suhtelises vaesuses elas 2016. aastal 21,1% Eesti elanikkonnast ehk ligi 276 000 inimest. **Alates 2013. aastast on suhtelises vaesuses elanud iga viies Eesti inimene**, madalaim oli suhtelise vaesuse määr viimase kümne aasta jooksul aastatel 2010–2011 (17,5%). Vaesusnäitajat iseloomustab **märkimisväärne regionaalne erinevus**. Kui Põhja-Eestis oli 2016. aastal suhtelise vaesuse määr 16,0%, siis Kirde-Eestis oli sama näitaja pea poole suurem (30,5%). Maakonniti on olukord problemaatiline lisaks Ida-Virumaale (30,5%) ja Lääne-Virumaale (28,3%) aga hoopis Lõuna-Eesti maakondades – Valgamaal (32,2%), Põlvamaal (32,2%), Võrumaal (28,1%).

Vanuserühmiti on **probleem teravaim eakate inimeste (vähemalt 65-aastased) seas**, kellest 2016. aastal elas suhtelises vaesuses lausa 41,8%. Suhtelises vaesuses elavate laste (0–17) osakaal oli 16,5%. Oluline vaesuse vältimise eeldus on haridustaseme tõstmine ning oma oskustesse panustamine. 2016. aastal oli **kõrgemalt haritud inimeste suhtelise vaesuse määr (13%) peaaegu kolm korda väiksem kui põhi- või madalama haridusega inimestel (36,7%)**.

Suurimas vaesusriskis on töötud, kellest suhtelises vaesuses on 49,6% ja absoluutses vaesuses 20,6%. Vaesusriski peamiseks põhjuseks on **töötushüvitiste vähene katvus**. Praegu saab töötutoetust või töötuskindlustushüvitist vaid ligi 56% registreeritud töötutest. Töötushüvitiste

---

³ Arvestatakse vaid hooldamist ja abistamist, mis on tingitud hooldatava vanadusest ja/või pikaajalisest terviseprobleemist/puudest.

vähese katvuse tõttu lahkub osa töötutest tööturul sootuks. Aastal 2016 seadis Riigikohus kahtluse alla praeguse töötö mõiste ning leidis, et töötuskindlustusskeem peaks kaitsma inimest tõise sissetuleku kaotuse eest, mitte töö kaotuse eest.

Peamine vaesusriski vähendaja on püsiv tõine sissetulek ning inimeste osalemine tööturul, mis on oluline nii pikeneva eluea ja vananeva rahvastiku kui ka väheneva tööjõu ja sotsiaalkaitseüsteemi jätkusuutlikkuse kontekstis. Viimase 10 aastaga on **Eesti elanike tööelu keetus järjest pikenenud**, saavutades 2017. aastal 38,5 aastat (aastal 2008 oli 2,7 aastat vähem). Euroopa Liidus on inimesed tööturul aktiivsed keskmiselt 35,9 aastat (2017).

Praegust tööturгу iseloomustab hoolimata headest tööhõive näitajatest naiste ja meeste palkade ebavõrdsus, mis on Eestis märgatavalt suurem kui teistes Euroopa Liidu liikmesriikides. Kui Euroopa Liidus oli 2016. aastal sooline palgalõhe 16,2% ning on sarnasel tasemel püsinud aastaid, siis Eestis on viimase 5 aasta jooksul **märgata küll soolise palgalõhe vähenemist, kuid endiselt on see 25,3%-ga ELi suurim** (2016). Suuri erinevusi avaliku sektori ja erasektori vahel siin ei esine. Suurt soolist palgalõhet on alates 2015. aastast probleemina esile toonud ka Euroopa Komisjon riigipõhistes soovitusetes.

Soolisele palgalõhele lisaks on Eesti tööturul selgitamata **palgalõhe eestlaste ja teisest rahvusest inimeste vahel**, mis on ligikaudu 12%. Rahvusesti ilmnevad erinevused ka ametipositsioonides. Eestlaste esindatus juhi või tippspetsialistina töötavates ametirühmades on 1,5–1,7 korda suurem vene keelt emakeelena kõnelevate inimeste omast. Viimaste esindatus on omakorda kaalukam liht- ja oskustöölise ning teenindus- ja müügitöötajate seas. Eesti keelest erineva emakeelega inimeste halvem sotsiaal-majanduslik olukord ja ebakindlus tööjõuturul pärsivad tugeva riigiidentiteedi kujunemist, vähendavad soovi ühiskonda panustada ja huvi osaleda kultuurielus.

Ühiskondliku sidususe tagamiseks on oluline tähelepanu pöörata ka välistööjõu, uussisserännanute ja rahvusvahelise kaitse saajate kiirele ja sujuvale kohanemisele Eestis, mis aitab ühelt poolt vältida nende rühmade ühiskondlikku tõrjutust, kapseldumist ja segregeerumist ning teiselt poolt tõrjivate hoiakute teket.

---

2. Olulised suundumused Euroopa Liidus

Vastupidi globaalsele rahvastikukasvu trendile **Euroopa elanikkond väheneb ning vananeb**^{ix}. Seega on tulevikus **suureks proovikiviks hoolduskoormuse kasv ning piisavate sotsiaalkaitsemeetmete (nt pensionid, teenused) tagamine** eakale elanikkonnale. Vanemaealise elanikkonna osakaalu suur kasv rahvastikus toob fookusesse ka kõnealuse vanuserühma tööhõiveprobleemide lahendamise. Lisaks on ELi konkurentsivõime säilitamiseks oluline igale inimesele (sh tervisekahjustusega inimesed, pikaajalised töötud, hoolduskoormusega inimesed, noored ja vanemaealised) võimaldada sisenemine (või taasisenemine) tööturule, tagades selleks vajalikud oskused ja luues eeldused pikaajaliselt tööelus osalemiseks. ELi õigustikuga on kokku lepitud mitu **standardit erivajadusega inimeste toodetele ja teenustele ligipääsu soodustamiseks**.

Tööturu arengu taustal seisavad riigid silmitsi **õiguslike ja sotsiaalkaitseüsteemi puudutavate lahendamist vajavate probleemidega**, millest olulisemad on **töötajate kaitse juhuslikku laadi töömaailmas; õiguslikud ja maksuküsimused Euroopa ja globaalse tööturu ning platvormitöö kasvades ning muutunud oskuste ja ootustega kohanemine**

digitaalses maailmas (vastavad ELi tasandi reeglid vajavad uuendamist). Lisaks on Euroopa Liidu kontekstis oluline ajakohastada **sotsiaaltoetuste ja pensionide piiriülest** maksmist, kuna inimeste mobiilsus suure tõenäosusega kasvab, mis muu hulgas võib olla tingitud ka uute töövormide üha laienevast levikust^x. Selliste suundumustega sammu pidamiseks on vaja tagada hästi toimiv digitaalne sotsiaalkindlustuse andmete liikumine Euroopa riikide vahel EESSI infosüsteemis⁴.

Arutelud nn sotsiaalsema Euroopa üle on viimastel aastatel hoogustunud: uusi poliitikameetmeid raamistab 2017. aastal allkirjastatud **Euroopa sotsiaalõiguste sammad**, kus on fookuses võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule, õiglased töötingimused ning sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus. **Jätkuvad arutelud ELi miinimumpalga ja töötuskindlustussüsteemi üle.**

Euroopa Liidu raamistikus tuleb võrdsete võimaluste all vaadata eraldi ka regionaalseid eripärasid nagu **linnastumise kasv versus maapiirkondade hääbumine**. Enamik ELi maapiirkondadest on hädas struktuursete probleemidega nagu näiteks **atraktiivsete töökohtade vähesus, oskuste nappus, ühenduvus- ja põhiteenuste kättesaadavus ning rahvastiku vähenemine**, sh noorte ja kõrgema haridusega inimeste suur äravool. Põllumajandussektori seisukohast on endiselt suureks probleemiks sektori väga kõrge keskmine vanus (65-aastased või vanemad moodustavad 31% sektoris tegutsejatest) ning noorte vähenemine huvi sektorisse sisenemise vastu (nooremad kui 35 aastat moodustavad vaid 6%). Tulevikku vaadates on ELi-ülese koostöö üks prioriteetidest **arukate külade arendamine**. See kontseptsioon peaks võimaldama parandada maapiirkondade ühendusi, tööhõivet ja teenuseid ning motiveerima seeläbi inimesi jääma või kolima maale. Maapiirkondade uuenduslik ja muutustega kohanduv arendamine on alati olnud ELis nii ühise põllumajanduspoliitika kui ka ühtekuuluvuspoliitika ning OECD riikide koostöö üks peamisi prioriteete, et säiliks tugev kogukonnapõhine elutegevus maal ja maapiirkonnad ei sureks välja.

---

3. Poliitikasoovitused Eestile

Poliitikasoovitused on kogutud ning üldistatud aastatel 2013–2018 valminud eri valdkondlikest uuringutest, hindamistest, audititest, Euroopa Liidu, OECD või muudest rahvusvahelistest analüüsides ning ekspertide hinnangutest.

1. Kujundada toetuste ja teenuste paketid nii, et fookuses oleks inimese toimetulek terve elukaare jooksul. Eri riiklike meetmete puhul võtta lähtekoht, et tegemist on investeringuga, mitte kuluga. Sotsiaalkaitse meetmete loomisel ja arendamisel seostada nende panus majanduse arengusse.
2. Algatada arutelu Eesti heaolumudeli valiku üle ning leppida kokku avalike teenuste pakkumise ning inimese omavastutuse ulatus. Algatada arutelu inimeste õiguste kaitse üle, et kõrvaldada eri rühmade takistused võrdseks osalemiseks ühiskonna-, kultuuri- ja majanduselusel.
3. Töötada välja teadmispõhisusele tuginevad sündivust soodustavad poliitikameetmed, mis arvestavad nii töö- ja pereelu ühildamise kui ka vanemluse edendamisega.
4. Viia lõpuni töövõimereform, et kaasata tööellu vähenenud töövõimega inimesi ja vähendada kahanenud töövõimega inimeste lahkumist tööturult tulevikus.

---

⁴ Sotsiaalkindlustuse elektroonilise andmevahetuse süsteem

5. Reformida pikaajalise hoolduse korraldamise süsteem, integreerides sotsiaal- ja tervisevaldkonna hooldus- ja raviteenused, tagades taastusravi ja rehabilitatsiooni parema kättesaadavuse, vähendades seadusandlikke piiranguid, parandades info liikumist eri infosüsteemide vahel, töötades välja vabatahtlike süsteemi. Suurendada tehnoloogia kasutust hoolekandeteenuste pakkumisel.
6. Korrastada puuetega lastele mõeldud teenuseid, luues praeguse killustunud olukorra asemel tervikliku teenuste käsitluse nii teenusepakkuja (riik, KOV) kui ka valdkondade (haridus-, sotsiaal-, tervisevaldkond) üleselt.
7. Tagada parem sotsiaalne turvavõrk ning eelkõige pöörata tähelepanu eakatele ja puudega inimeste sihtrühmale.
8. Korrastada praegune passiivsete tööturumeetme süsteem eesmärgiga suurendada töötushüvitiste katvust ja vähendada töötute vaesust, säilitades samal ajal töötute motivatsiooni leida töö.
9. Korrastada praegust aktiivsete tööturumeetmete paketti ning kehtivate õigusaktide jäikust eesmärgiga muuta aktiivsete tööturumeetmete pakkumine paindlikumaks, sihtrühma ja piirkonna vajadustele kiiremini reageerivaks ning ressursside kasutamine efektiivsemaks. Pöörata erilist tähelepanu mitte-eestlaste, noorte ja vanemaeliste tööhõivele ning regionaalsetele eripäradele.
10. Suurendada palgade läbipaistvust avalikus ja erasektoris ning tööandjate-töövõtjate teadlikkust soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise osas eesmärgiga vähendada soolist palgalõhet.
11. Arendada liikmesriikide vahelist koostööd parema ja kiirema andmevahetuse ja infoliikumise tagamiseks toetuste ja sotsiaalkindlustushüvitiste maksmisel ning panustada Eesti poolt EESSI süsteemi toimimisse.

Poliitikasoovitused tuginevad järgnevatele allikatele:

1. Majandusarengu töögrupi raport (2016) https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/majandusarengu_raport.pdf
2. Hoolduskoormuse vähendamise rakkerühma lõpparuanne. Poliitikasuunised Eesti pikaajalise hoolduse süsteemi tõhustamiseks ja pereliikmete hoolduskoormuse vähendamiseks (2017) https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/hoolduskoormus/hoolduskoormuse_rakkeruhma_lopparuanne.pdf
3. Centar, Turu-uuringute AS, Puudega laste perede toimetuleku ja vajaduste uuring (2017) https://centar.ee/wp-content/uploads/2018/05/Puuetega_lastega_perede_toimetuleku_uuringu_raport.pdf
4. Rahandusministeerium, Sotsiaalministeerium, Riikliku vanaduspensioni jätkusuutlikkuse analüüs (2016) http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Sotsiaal/vanaduspensioni_jatkusuutlikkuse_analuus_2016.pdf
5. Riigikontroll, Riigi pensionisüsteemi jätkusuutlikkus (2014) <https://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2313/Area/21/language/et-EE/Default.aspx>
6. Euroopa Nõukogu riigipõhine soovitus (2018) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1538474984830&uri=CELEX%3A32018H0910%2806%29>
7. PRAXIS, Uuring soolise võrdõiguslikkuse seaduse rakendamise kohta tööandjate seas ja indikaatorite väljatöötamine seaduse mõjude hindamiseks (2015) <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2015/09/SVS-rakendamine.pdf>
8. Eesti Euroopa Liidu poliitika 2015–2019 (ELPOL) <https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/EL/elpol-2015-2019.pdf>

ⁱ R. Eamets, A. Puur. Tööjõu pakkumine Eestis, pikaajaline vaade (2018) https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2017/09/fakte_hoivestenaariumidest_eia_rahvastikuproгноosi_taalal_A4_v2-1.pdf

ⁱⁱ <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-estonia-en.pdf> lk 17

ⁱⁱⁱ Statistikaamet, (2018). Eesti sotsiaaluuring, 2016. Leibkonna liikme abistamine ja hooldamine. Osa T. Teenuste kättesaadavus.

^{iv} Statistikaamet, (2018). Eesti tööjõu-uuring, 2016.

^v World Bank, Reducing the Burden of Care in Estonia (2017)

https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/hoolduskoormus/estonia_Itc_report_final.pdf

^{vi} Sotsiaalministeerium, Puuetega inimeste arv, suundumused ja osatähtsus rahvastikus, 2010–2017 http://www.tai.ee/images/uudiskirja_Puuetega_inimeste_arv.pdf

^{vii} Centar, Turu-uuringute AS, Puudega laste perede toimetuleku ja vajaduste uuring (2017)

https://centar.ee/wp-content/uploads/2018/05/Puuetega_lastega_perede_toimetuleku_uuringu_raport.pdf

^{viii} Hoolduskoormuse vähendamise rakkerühma lõpparuanne. Poliitikasuunised Eesti pikaajalise hoolduse süsteemi tõhustamiseks ja pereliikmete hoolduskoormuse vähendamiseks (2017)

https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/hoolduskoormus/hoolduskoormuse_rakkeruhma_lopparuanne.pdf

^{ix} World Population Prospects The 2015 Revision

https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/files/key_findings_wpp_2015.pdf

^x Arenguseire Keskus. Rahvusvaheline mobiilsus ja töö. <https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2017/09/Rahvusvaheline-mobiilsus-ja-t%C3%B6.pdf>